

CORRECTIVE AND DEVELOPMENTAL SUPPORT OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES AT DIFFERENT AGE STAGES OF THEIR DEVELOPMENT

Serhii Putrov, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Psychocorrective Pedagogy and Rehabilitation, Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine, e-mail: sergiy_putrov@ukr.net

The theoretical review article describes the peculiarities of the organization of correctional and developmental support for children with intellectual disabilities. The types of institutions that provide correctional and developmental services to children with intellectual disabilities at different age periods of their development are structured.

At an early age, due to the impossibility of measuring the IQ, children with organic damage to the nervous system are a special risk group. At this age stage of the development of the children of the research group, multidisciplinary correctional and developmental support is supported in the early intervention system. *The possibility of receiving correctional and developmental services for preschool children with intellectual disabilities in inclusive preschool educational institutions, inclusive resource centers, and comprehensive rehabilitation centers has been identified. Similarities in the organization of the structure of correctional and developmental support for preschool and school-aged children with intellectual disabilities were observed. It was determined that the correctional and developmental support of school-age children with intellectual disabilities is carried out in the following institutions: inclusive institutions of general secondary education, inclusive resource centers, comprehensive rehabilitation centers. It was determined that the activities of inclusive resource centers and inclusive educational institutions are interdependent. Inclusive resource centers provide comprehensive diagnostic activities, provide correctional and developmental services to children with intellectual disabilities, provide methodical support for pedagogical workers of inclusive educational institutions.*

Key words: *intellectual development disorders, preschool age, school age, correctional and developmental support.*

Стаття надійшла до редакції / Received 04.03.2024

Прийнята до друку / Accepted 08.04.2024

Унікальність тексту 97 % (Unicheck ID1016295123)

© Путров Сергій Юрійович, 2024

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-10-14>

УДК 37.018.46

Олександр Євгенович Шульженко
ORCID iD <https://orcid.org/0009-0004-5105-1243>

кандидат психологічних наук,
науковий співробітник

відділу наукових досліджень
УДУ імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

a.shulzhenko@icloud.com

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ З УЧНЯМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У науково-методичній статті розглянуто проблеми професійного зростання вчителів, які працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями. Окреслено основні виклики, з якими стикаються педагоги, зокрема недостатній рівень підготовки, обмежений доступ до спеціалізованих тренінгів та семінарів, а також відсутність належної підтримки з боку адміністрацій закладів освіти. Представлено шляхи вирішення цих проблем та викликів і встановлення основ для подальшого розвитку системи професійного зростання для вчителів, які працюють з учнями із інтелектуальними

порушеннями. Запропоновано поглибити в закладах вищої освіти роботу над розвитком професійної самосвідомості.

Ключові слова: професійне зростання, професійний розвиток, інклюзивна освіта, учні із інтелектуальними порушеннями.

Вступ. Професійне зростання вчителів, які працюють з учнями із інтелектуальними порушеннями, є важливим аспектом сучасної спеціальної та інклюзивної освіти. В умовах постійних змін в освітній сфері, зокрема впровадження інклюзивного навчання та нових технологій, виникає потреба в безперервному вдосконаленні професійної компетентності педагогів. Учителі, що працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями, стикаються з унікальними викликами, які вимагають спеціальних знань, умінь та навичок.

Однією з основних проблем є недостатній рівень підготовки та професійного розвитку педагогів, що працюють у цій сфері. У багатьох випадках навчальні програми у вищих навчальних закладах не забезпечують достатньої підготовки для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Крім того, існує обмежений доступ до спеціалізованих тренінгів та семінарів, які могли б допомогти вчителям удосконалити свої знання та навички. Іншою проблемою є недостатня підтримка з боку адміністрацій закладів освіти та недостатнє фінансування програм професійного розвитку. Це призводить до того, що вчителі не мають можливості відвідувати курси підвищення кваліфікації або отримувати консультації від експертів у галузі спеціальної та інклюзивної освіти. Також слід зазначити, що робота з учнями із інтелектуальними порушеннями потребує не лише високого рівня професійних знань, а й особистісних якостей, таких як терпіння, емпатія, стресостійкість. Учителі часто потерпають від емоційного вигорання через високе навантаження та психологічний тиск.

Таким чином, для забезпечення якісної освіти учнів із інтелектуальними порушеннями необхідно створити систему постійного професійного розвитку для вчителів, що передбачає як теоретичну підготовку, так і практичну підтримку. Це сприятиме не лише підвищенню рівня навчання учнів з особливими освітніми потребами, але й забезпечить

професійне та особистісне зростання педагогів, що з ними працюють.

Останнім часом увага багатьох вітчизняних дослідників зосереджена на проблемі професійної компетентності та професійного зростання педагогічних працівників, оскільки вони відіграють ключову роль у педагогічній практиці. Зокрема І. Литвин, В. Басик, Т. Гавриленко, М. Галушко (2020) наголошують, що ефективно впровадження інклюзивної освіти залежить від численних факторів, основним із яких є професійна компетентність вчителя інклюзивного класу. Формування такої компетентності вимагає системної науково-методичної роботи, яка сприяє засвоєнню сучасних знань про інклюзію та є основою безперервного професійного зростання та удосконалення вчителя (с. 79). В. Нечипоренко (2019, 2020) доходить висновків, що якісне кадрове забезпечення інклюзивної загальноосвітньої практики можливе за рахунок наукоємної системно-інституційної діяльності закладів вищої освіти. Л. Нічуговська та Л. Ніколенко (2020) вказують на потребу розвитку у майбутніх педагогів специфічних інклюзивно орієнтованих компетентностей. Т. Мартинюк та Л. Олійник вважають, що процесом професійного зростання вчителя можна керувати за допомогою активних методів навчання, психологічного супроводу самонавчання, розвитку творчості, професійних навичок і адекватної самооцінки (Мартинюк, Олійник, 2016, с. 49). Таким чином, незважаючи на великий інтерес цих та інших вітчизняних дослідників до впровадження інклюзивної освіти, багато аспектів залишаються невирішеними. Однією з таких проблем є питання професійного розвитку вчителів, які працюють з учнями із інтелектуальними порушеннями.

Метою статті є аналіз та висвітлення проблем професійного зростання вчителів, які працюють з учнями із інтелектуальними порушеннями та розгляд можливих шляхів їх вирішення для подальшого розвитку системи професійного зростання для вчителів, які

працюють з учнями із інтелектуальними порушеннями.

У процесі вивчення стану досліджуваної проблеми були використані такі **методи**: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення та систематизація даних загальної та спеціальної літератури.

Проблематика професійного зростання вчителів, які працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями. Професійне зростання вчителів є процесом постійного вдосконалення їхніх знань, умінь, навичок та особистісних якостей у контексті професійної діяльності. Суть цього процесу полягає в постійному підвищенні професійного рівня, адаптації до змін в освітній сфері та вдосконаленні педагогічної практики. Бажання вчителя до постійного самовдосконалення та самоосвіти відіграє ключову роль у його професійному зростанні, розширюючи його творчі можливості, поглиблюючи пізнавальні інтереси та сприяючи формуванню унікальної творчої індивідуальності.

Н. Мачинська та М. Яців (2019) визначають певні характеристики професійного зростання педагога: здатність аналізувати особисті та професійні досягнення, вивчення досвіду колег, відповідність поведінки педагога тим ідеям, які він пропагує, прагнення до самоосвіти, ознайомлення та вивчення новітніх досягнень у педагогічній літературі (с. 260).

На нашу думку, значення професійного зростання вчителів дуже важливе з кількох причин:

1. Постійне вдосконалення навичок дозволяє вчителям забезпечувати ефективно та якісно навчання для учнів.

2. Освітній процес постійно змінюється через нові підходи, технології та вимоги. Професійне зростання допомагає вчителям адаптуватися до цих змін і залишатися актуальними.

3. Професійне зростання сприяє розвитку особистості вчителя, його творчих здібностей, емпатії та толерантності.

4. Здатність до постійного самовдосконалення може збільшити мотивацію вчителя до виконання своєї професійної роботи.

Незважаючи на активний інтерес дослідників до інклюзивної освіти, деякі аспекти

залишаються невирішеними. Зокрема проблема професійного зростання вчителів, які працюють з учнями із інтелектуальними порушеннями, є однією з найактуальніших. Розв'язання цієї проблеми передбачає не лише загальне професійне зростання вчителів, але й спеціалізовану підготовку, орієнтовану на потреби цієї особливої групи учнів. Такий підхід передбачає розширення їхніх знань, вмінь та навичок у контексті роботи з учнями із інтелектуальними порушеннями, а також підтримку в розвитку емпатії, терпіння та стресостійкості. Тільки такий комплексний підхід може забезпечити ефективну та успішну освіту для учнів із інтелектуальними порушеннями.

Згідно з М. Буйняк, (2019, с. 148) робота вчителя в інклюзивному класі вимагає від нього не лише використання традиційних методів і підходів, але й розвитку нових способів взаємодії з різними учнями. Оскільки в такому класі навчаються діти з різними освітніми потребами, формування сприятливого соціально-психологічного середовища стає викликом. Експериментальні дослідження показують, що психологічна готовність учителя до інклюзивного навчання має позитивний вплив на соціальний статус учнів з особливими освітніми потребами та на загальний клімат у класі.

У своєму дослідженні Н. Бочаріна та ін. (2022) підкреслюють, що ключовою особливістю професійної діяльності вчителів у контексті інклюзії є необхідність володіти спеціальними професійними навичками. Центральним елементом цих навичок є розвинена емпатія. Психологічна передумова для розвитку емпатичної готовності полягає у тому, що вчителі повинні розуміти важливість підвищення загальнолюдської та спеціальної культури, а також уміти організувати ефективно спілкування, що є основою успішного розвитку та навчання в інклюзивному середовищі (Бочаріна, Белякова, Шевченко, (2022, с. 400).

Професійна компетентність педагога до роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями дуже відрізняється від компетентності педагога системи загальної освіти, тому її формуванню слід надавати особливого значення. О. Чеботарьова та І. Гладченко (2020) зазначають, що професійна компетентність педагога це «інтегративне

структурне утворення його особистості, що виявляється в готовності і здатності реалізувати такі професійні функції, як розвиток особистості учня з інтелектуальними порушеннями, його соціалізація, профілактика, корекція порушень психічного здоров'я і компенсація у дитини наявних порушень» (с. 49).

Н. Коршунова (2021) обґрунтовує думку про те, що педагог у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями має володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методики викладання навчальних предметів, високим рівнем майстерності в галузі навчально-виховної та розвивальної роботи. Тобто педагог повинен отримати не лише загальну професійну, але й фахову підготовку зі спеціальної педагогіки та психології (с. 242–243).

Д. Литвяк та Л. Зленко (2023, с. 30) відзначають, що на сьогодні асистентами учителів працюють педагогічні працівники, які не мали відповідної фахової підготовки у закладі вищої освіти. Це призводить до того, що вони намагаються самостійно засвоїти специфіку цієї посади. Отже, педагоги потребують підтримки в розширенні уявлень та формуванні знань про основні принципи організації та впровадження інклюзивної освіти, а також про специфіку співпраці з учителем. Важливою є роль асистента вчителя у діяльності команди психолого-педагогічного супроводу, у розробці та реалізації індивідуальної програми розвитку, а також у налагодженні ефективної співпраці з батьками.

Д. Шульженко (2021) аналізує інтернальність як чинник психологічної готовності вчителів до інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами та зазначає, що «інтернальність вчителя класу з інклюзивною формою освіти як необхідну якість його особистості до постійного саморозвитку, а саме: вивчення способів спілкування, навчання, поведінки, самоконтролю та саморегуляції дітей різних типів дизонтогенезу та нозологій, забезпечення психолого-педагогічних умов отримання освіти для всіх дітей класу...» (с. 183).

З огляду на вищезазначене, окреслимо основні виклики, з якими стикаються вчителі:

1. Недостатня спеціалізована підготовка. Відсутність достатньої кількості програм

підготовки, орієнтованих на роботу з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Обмежена кількість практичних занять під час навчання в закладах вищої освіти, що не дає можливості отримати необхідний досвід до початку роботи.

2. Низька доступність ресурсів. Відсутність спеціалізованих навчальних матеріалів і ресурсів, адаптованих до потреб учнів із інтелектуальними порушеннями. Відсутність або недостатнє фінансування для придбання необхідних технологічних засобів навчання.

3. Проблеми інклюзивного навчання. Труднощі в інтеграції учнів із інтелектуальними порушеннями у звичайні класи через недостатню підготовленість вчителів. Необхідність адаптації навчальних програм, що вимагає додаткових зусиль і часу від педагогів.

4. Емоційне вигорання. Високий рівень стресу та емоційного навантаження, пов'язаний із роботою з дітьми з особливими освітніми потребами. Відсутність достатньої психологічної підтримки для вчителів, що може призводити до професійного вигорання.

5. Потреба в постійному професійному зростанні та розвитку. Необхідність постійного оновлення знань і навичок, оскільки методики та підходи в спеціальній освіті постійно розвиваються. Відсутність систематичних програм підвищення кваліфікації, що відповідають актуальним потребам вчителів.

Шляхи подальшого розвитку системи професійного зростання вчителів, які працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями.

У контексті виокремлених нами викликів представимо можливі шляхи вирішення описаних викликів для подальшого розвитку системи професійного зростання для вчителів, які працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями.

1. *Теоретична підготовка в закладі вищої освіти.*

Мета теоретичної підготовки в закладі вищої освіти для вчителів, які працюють з учнями із інтелектуальними порушеннями, полягає в наданні їм необхідних знань, умінь і навичок для ефективної роботи з цією категорією учнів. Основні завдання теоретичної підготовки повинні охоплювати:

– розуміння особливостей інтелектуальних порушень (вчителі повинні отримати глибоке розуміння характеристик інтелектуальних порушень, зокрема їх причини, вплив на навчання та розвиток учнів, а також найефективніші методи підтримки та навчання для цієї категорії учнів);

– розвиток стратегій інклюзивної освіти (вчителі повинні навчитися розробляти та застосовувати інклюзивні підходи до навчання, які дозволяють учням із різними потребами навчатися разом у межах загального середовища навчання);

– засвоєння методик індивідуалізації навчання (вчителі повинні вміти адаптувати навчальний процес до потреб кожного учня із інтелектуальними порушеннями, використовуючи різноманітні методики, ресурси та матеріали);

– розвиток навичок співпраці з батьками та іншими спеціалістами (вчителі повинні навчитися ефективно співпрацювати з батьками учнів та іншими фахівцями (наприклад, психологами, логопедами тощо) для створення сприятливого середовища для навчання та розвитку кожного учня);

– освоєння стратегій оцінювання (вчителі повинні розвинути навички оцінювання, які дозволяють їм об'єктивно визначати прогрес учнів із інтелектуальними порушеннями та відповідно реагувати на їх потреби).

Відзначимо те що, ці завдання можуть бути досягнуті через ретельне вивчення теоретичного матеріалу, практичні вправи, стажування в спеціалізованих закладах, а також через виробничу практику в закладах освіти під керівництвом досвідчених колег або керівників.

2. Практичний досвід.

Мета – набуття практичного досвіду через роботу з учнями з особливими освітніми потребами.

Практичний досвід професійного зростання в роботі з учнями з особливими освітніми потребами може бути надзвичайно цінним для вчителів та реалізуватись шляхом:

– стажування в спеціалізованих закладах, що дозволить учителям отримати прямий досвід роботи з учнями з різними видами освітніх потреб; вчителі зможуть спостерігати за методами викладання, взаємодіяти з педагогами, а також

отримувати поради та підказки від досвідчених фахівців;

– участь у відкритих уроках – проведення або спостереження за відкритими уроками у інклюзивних класах дозволить вчителю побачити, як застосовуються теоретичні знання на практиці, зможе побачити, як вчителі пристосовують навчальний процес до потреб кожного учня з особливими освітніми потребами, в тому числі із інтелектуальними порушеннями та використовують індивідуальні підходи до навчання;

– співпраця з іншими фахівцями – обмін досвідом та навичками з іншими педагогами, психологами, логопедами та іншими спеціалістами може бути надзвичайно корисним.

Відзначимо, що описані вище способи допоможуть вчителю не лише набути практичний досвід, але й поглибити свої знання та навички в роботі з учнями із інтелектуальними порушеннями, що позначиться на покращенні якості навчання та розвитку кожного учня.

3. Навчання і самонавчання.

Мета навчання і самонавчання для вчителів полягає в покращенні їхніх знань та навичок у роботі з учнями із інтелектуальними порушеннями.

Представимо кілька шляхів, які можуть бути корисними для досягнення цієї мети:

– участь у професійних курсах, семінарах та конференціях – ці заходи можуть надати доступ до оновлених методик, стратегій та підходів до навчання учнів із інтелектуальними порушеннями, вони також дають можливість обмінюватися досвідом з колегами та вченими з цієї галузі;

– участь у майстер-класах може допомогти засвоїти конкретні навички та методики, які можна використовувати у роботі з учнями із інтелектуальними порушеннями, це може бути особливо корисно для поглиблення розуміння конкретних аспектів навчання;

– самостійне вивчення спеціалізованої літератури – опрацювання книг, журналів, наукових статей та онлайн-ресурсів з психології, педагогіки та інших відповідних областей може розширити знання й допомогти знайти нові підходи до роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями.

4. Психологічна підготовка та саморозвиток вчителів.

Мета: зменшення стресу та підвищення самопочуття вчителів, які працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями.

Нижче представлені конкретні кроки для досягнення цієї мети:

– участь у тренінгах з розвитку стресостійкості та психологічного здоров'я в умовах навчання учнів з інтелектуальними порушеннями;

– проходження курсів з саморефлексії та самооцінки, які допомагають учителям розуміти свої сильні сторони та слабкість у роботі з цією категорією учнів та знаходити шляхи для особистого професійного зростання;

– організація групових сесій психологічної підтримки для вчителів, де вони можуть ділитися досвідом та вирішувати проблеми, що виникають у процесі навчання, де вони можуть обмінюватися порадами та підтримувати один одного;

– надання консультацій з психологами або консультантами з проблем інклюзивної освіти для вчителів, які потребують індивідуальної підтримки.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У контексті розвитку системи професійного зростання для вчителів, що працюють з учнями із інтелектуальними порушеннями, можна виділити кілька ключових напрямків. Перш за все, це забезпечення адекватної теоретичної підготовки через навчання у вищих навчальних закладах та отримання необхідних знань, умінь і навичок. Далі, це практичний досвід, який можна набути через стажування, участь у відкритих уроках та співпрацю з іншими фахівцями. Крім того, важливим є навчання і самонавчання, яке забезпечує постійне покращення професійних навичок та знань. Нарешті, необхідно звернути увагу на психологічну підготовку та саморозвиток учителів, що допоможе зменшити стрес та підвищити самопочуття в умовах роботи з цією категорією учнів. Ми впевнені, що реалізація на практиці цих напрямків дозволить (1) створити ефективну систему підтримки для вчителів та (2) забезпечити якісну освіту для всіх учнів з особливими освітніми потребами. Емпіричному вивченню та статистичному доведенню цих положень присвячена наша подальша робота над досліджуваною темою.

Література

- Бочаріна Н., Белякова С., Шевченко М. Емпатична готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. *Журнал: Наукові перспективи*. Випуск: 11(29). 2022. С. 393–404.
- Буйняк М. Г. Вплив психологічної готовності вчителя до інклюзивного навчання на соціально-психологічний клімат в інклюзивному класі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та психологія*. Вип. 37. 2019. С. 148–152.
- Коршунова Н. І. Огляд функцій педагога у роботі з учнями з порушеннями інтелектуального розвитку. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців*: зб. Наукових праць: вип. 9. Т.1. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2021. С. 238–243.
- Литвин І. М., Басик В. В., Гавриленко Т. Л. та ін. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб., Черкаси : КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2020. 80 с.
- Литвяк Д. М., Зленко Л. О. Співпраця вчителя та асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі (методичні рекомендації). Чернігів : ЧОІППО, 2023. 66 с.
- Мартинюк Т. С., Олійник Л. А. Професійне зростання педагога як індикатор інноваційної діяльності навчального закладу. *Народна освіта*. Вип. 1. 2016. С. 45–50.
- Мачинська Н., Яців М. Проблема професійного зростання педагога у психолого-педагогічних дослідженнях. *Молодий вчений*, 7 (71), 2019. С. 258–262.
- Нечипоренко В. В. Системно-інституційна діяльність закладу вищої освіти щодо реалізації національних пріоритетів кадрового забезпечення інклюзивної загальноосвітньої практики *Науковий журнал*

- Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 2(3). С. 140–152 DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-14>*
- Нечипоренко В. В., Ястребова В. Я. Розвиток професійної готовності менеджерів освіти до системної організації інклюзивного навчання у Новій українській школі. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 104–122. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-12>*
- Нічуговська Л. І., Ніколенко Л. М. Розвиток інклюзивно орієнтованих компетентностей майбутніх педагогів спеціальної освіти в умовах магістратури *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 2(3). С. 109–118. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-11>*
- Чеботарьова О. В., Гладченко І. В. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 128 с.
- Шульженко Д. І. Інтернальність як чинник психологічної готовності вчителів до інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами *Спеціальна освіта: проблеми та перспективи : матеріали XIV-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 квітня 2021 року / за ред. О. В. Гаврилова ; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2021. С. 181–184.*

References

- Bocharina, N., Bieliakova, S. & Shevchenko, M. (2022). Empathic readiness of future teachers for professional activity in an inclusive educational environment. *Journal: Scientific perspectives*. Issue: 11(29). 393–404 (ukr).
- Buiniak, M. G. (2019). The influence of the teacher's psychological readiness for inclusive education on the socio-psychological climate in the inclusive classroom. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 19: Remedial pedagogy and psychology*. Vol. 37. 148–152 (ukr).
- Chebotoariova, O. V. & Hladchenko, I. V. (2020). Primary school students with intellectual disabilities: learning and development: educational and methodological guide : Ranok publishing house (ukr).
- Korshunova, N. I. (2021). Overview of the teacher's functions in working with students with intellectual disabilities. *Corrective and inclusive education through the eyes of young scientists: collection of scientific works: part 9*. Vol.1. : Publishing House of the Sumy SPU named after A. S. Makarenko, 238–243 (ukr).
- Lytviak, D. M. & Zlenko, L. O. (2023). Cooperation of a teacher and a teacher's assistant in an inclusive educational environment (methodical recommendations) : CHOIPPO (ukr).
- Lytvyn, I. M., Basyk, V. V. & Havrylenko, T. L. etc. (2020). Development of professional competences of pedagogical workers who work with children with special educational needs: teaching methodological guide : KNS «CHOIPOP CHOR» (ukr).
- Machynska, N. & Yatsiv, M. (2019). The problem of professional growth of a teacher in psychological and pedagogical research. *Young Scientist*, 7 (71), 258–262 (ukr).
- Martyniuk, T. S. & Oliynyk, L. A. (2016). Professional growth of a teacher as an indicator of innovative activity of an educational institution. *Public education*. Vol. 1. 45–50 (ukr).
- Nechyporenko, V. V. (2020). Systemic and institutional activities of a higher educational establishment to implement national priorities for staffing inclusive general educational practice *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council*. Iss. 2(3). 140–152. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-14> (ukr).

- Nechyporenko, V. V. & Yastrebova, V. Ya. (2019). Development of professional readiness of education managers for systemic organization of inclusive education. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 1(1). 104–122 <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-12> (ukr).
- Nichuhovska, L. I. & Nikolenko, L. M. (2020). Development of inclusive competencies in future special education teachers when studying for Master's degree *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 2(3). 109–118 <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-11> (ukr).
- Shulzhenko, D. I. (2021). Internality as a factor in teachers' psychological readiness for inclusive education of students with special educational needs: materials of the 14th International Scientific and Practical Conference, April 15-16, 2021 / edited by O. V. Havrylova; Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University. Kamianets-Podilskyi: Publisher O. V. Kovalchuk 181–184 (ukr).

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS WORKING WITH STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Oleksandr Shulzhenko, Candidate of Psychological Sciences, Researcher of the Department of Organization of Scientific Research, Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine, e-mail: a.shulzhenko@icloud.com

The article deals with the problems of professional development of teachers working with students with intellectual disabilities. The main challenges faced by teachers are outlined, including insufficient training, limited access to specialized trainings and seminars, and lack of proper support from the administrations of educational institutions. It is analyzed that the problem of professional competence and professional growth of teachers is gaining a separate development within the framework of inclusive education. It has been determined that the formation of such competence of an inclusive classroom teacher requires systematic scientific and methodological work and is the basis for professional growth and improvement of the teacher's skills. It has been found that the process of continuous self-improvement and self-education plays a key role in the formation of professional self-awareness, further growth, contributing to the formation of a unique creative personality.

The author outlines the personality's abilities for professional achievement and psychological conditions for the teacher's independent work on this problem. It is experimentally proved that the psychological readiness of the teacher for inclusive education has a positive impact on the self-perception of students with special educational needs and on the psychological positive climate in the children's team. Ways to solve these problems and challenges and to establish the basis for further development of the professional development system for teachers working with students with intellectual disabilities are presented. Strategies for the development of professional self-awareness are proposed that require a special education teacher to study the ways of communication in the classroom, friendly and empathetic attitude towards children, psychological control in the interaction between teachers and students, implementation of ways to modify the content of education in accordance with the psychological characteristics and possibilities of implementing this content for children with special educational needs. It is noted that for teachers of inclusive education it is necessary to organize and carry out, on the basis of self-analysis, their personal qualities, systematic improvement and comprehension of their own results as well as scientific and practical achievements in professional growth. It is proposed to deepen the work on the development of professional self-awareness in higher education institutions.

Key words: professional growth, professional development, inclusive education, students with intellectual disabilities.

*Стаття надійшла до редакції / Received 04.03.2024
Прийнята до друку / Accepted 08.04.2024
Унікальність тексту 89,6 % (Unicheck ID1016317948)
© Шулженко Олександр Євгенович, 2024*